

Rijprocedure **BE**

cbr

Inlegvel

Uitgave 2020

Wijziging per 1 augustus 2020

Waar buitenspiegel staat of bedoeld wordt kan ook
zichtveldverbeterend systeem worden gelezen.

Rijprocedure E bij B

Uitgave 2020

Deze rijprocedure is afgestemd met:

- **BOVAG**
BOVAG Rijscholen, Bunnik.
- **CBR**
CBR, Rijswijk.
- **FAM**
Federatie Autorijschool Management
- **IBKI**
Examinering en certificering voor de mobiliteitsbranche
- **OTCRij**
Opleidings- en Trainingscentrum Rijden van het Ministerie van Defensie, Oirschot.
- **Politieacademie**
Informatie- en Expertisecentrum PIVM, Apeldoorn
- **VRB**
Vereniging Rijschool Belang

Redactieadres

CBR, afdeling productmanagement Rijvaardigheid

Postbus 4046, 6803 EA Arnhem

E-mail: rijvaardigheid.productmanagement@cbr.nl

Colofon

De Rijprocedure E bij B is een uitgave van het Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen, Sir Winston Churchillaan 297, 2288 DC Rijswijk.

De tekst van deze uitgave is afgestemd met BOVAG, FAM, IBKI, OTCRij, Politieacademie en VRB. Het is derden toegestaan deze uitgave te gebruiken voor verveelvoudiging. Voornoemd gebruik geschiedt echter volledig voor rekening en risico van deze derden. Hoewel bij deze uitgave uiterste zorg is nagestreefd, kan het Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen geen aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele (druk)fouten en/of onvolledigheden. De tekst van deze uitgave is vastgesteld door het Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen op 1 mei 2015.

Uitgeprinte exemplaren zijn niet-beheerste uitgaven

Inleiding

De in deze Rijprocedure opgenomen omschrijvingen hebben betrekking op de categorie E bij B en dienen beschouwd te worden als **een aanvulling op de Rijprocedure B**.

Naast hetgeen dat in de Rijprocedure B is opgenomen en ook voor de categorie E bij B belangrijk is, zijn voornamelijk die omschrijvingen opgenomen welke specifiek voor deze categorie van belang zijn.

Voor wat betreft de toepassing en het verdere gebruik van deze Rijprocedure, wordt van instructeur en examiner verwacht dat zoveel mogelijk aansluiting zal worden gezocht bij die rijvaardigheidsaspecten welke bij het rijden met dergelijke combinaties het meest aan de orde zijn.

Een en ander geldt voor zowel de feitelijke rijvaardigheid als de daarbij te rijden routes.

Bij de te volgen routes zullen met name de daarin voorkomende weg- en verkeerssituaties een beroep moeten doen op de meer specifieke vaardigheden waarover de leerling /kandidaat moet beschikken bij het rijden met een voertuigcombinatie.

Deze specifieke vaardigheden hebben o.a. betrekking op de grotere omvang van het voertuig waardoor bepaalde consequenties ontstaan voor rij- c.q. stuurgedrag, het geringere acceleratievermogen waardoor bepaalde handelingen op andere wijze moeten worden uitgevoerd, maar vooral ook op het verkeersinzichtelijke vermogen van de leerling / kandidaat.

Dit alles kan het best onderwezen, beoefend en getoetst worden op die wegen of weggedeelten, waar genoemde specifieke vaardigheden het meest aan de orde komen.

Het rijden in woongebieden bijvoorbeeld moet voornamelijk beperkt blijven tot doorgaande wegen. Van het buiten de bebouwde kom gelegen wegennet moet, indien mogelijk, op gevarieerde wijze gebruik worden gemaakt.

Een dergelijke benadering sluit ook aan op de in de verkeerspraktijk van alle dag aanwezige behoeften.

Inhoudsopgave

1 Rijklaar maken en bediening/beheersing en milieubewust rijden	7
– Afstellen spiegels	7
– Schakelen	7
– Remmen	7
– Beheersing voertuig	7
Milieubewust rijden	8
– Voertuigbediening	8
2 Op juiste en veilige wijze deelnemen aan het verkeer	9
– Verkeersinzicht	9
3 Onderdelen van verkeersdeelneming	13
3.1 Wegrijden	13
3.2 Rijden op rechte en bochtige wegedeelten	15
3.3 Gedrag nabij en op kruispunten	19
3.4 Invoegen - uitvoegen	23
3.5 Inhalen - zijdelings verplaatsen	25
3.6 Gedrag nabij en op bijzondere wegedeelten	29
– Wegrijden vanuit een uitrit en inrijden van een inrit	29
– Erf	30
– Overweg	31
– Voetgangersoversteekplaats	31
– Tram-/bushalte	32
– Rotonde	32
3.7 Bijzondere manoeuvres	35
– Voorbereidings- en controlehandelingen	35
– In-/uitstappen	37
– Hellingproef	37
– Achteruitrijden	37
– Keren	38
– Aan-/afkoppelen van de aanhangwagen	39

Toepassing	41
Hoofdstuk 1	42
Hoofdstuk 2	43
Hoofdstuk 3	44
Onderdelen van verkeersdeelneming	
– 3.1 Wegrijden	45
– 3.2 Rijden op rechte en bochtige weggedeelten	46
– 3.3 Gedrag nabij en op kruispunten	47
– 3.4 Invoegen - uitvoegen	48
– 3.5 Inhalen - zijdelingse verplaatsing	49
– 3.6 Gedrag nabij en op bijzondere weggedeelten	50
– 3.7 Bijzondere manoeuvres	52

1 Rijklaar maken en bediening / beheersing en Milieubewust rijgedrag

Rijklaar maken en bediening/beheersing

Afstellen spiegels

De spiegels zijn goed afgesteld indien:

- in de linkerbuitenspiegel de linkerzijkant van de voertuigcombinatie zichtbaar is en tevens een zo groot mogelijk deel van het weggedeelte links naast en achter de voertuigcombinatie kan worden overzien
- in de rechterbuitenspiegel de rechterzijkant van de voertuigcombinatie zichtbaar is en tevens een zo groot mogelijk deel van het weggedeelte rechts naast en achter de voertuigcombinatie kan worden overzien.

Schakelen

- De keuze van de juiste versnelling is van belang om de trekkracht van de motor optimaal te kunnen benutten, ook in relatie tot de massa van de aanhangwagen.

Remmen

- Rekening houden met de massa van de aanhangwagen door tijdig te remmen.
Het remmen over de benodigde afstand verdelen
- Indien de aanhangwagen is uitgerust met een oploopprem rekening houden met het vertragende inwerking treden van de remwerking van de aanhangwagen. Dit wordt meestal voorafgegaan door een voorwaartse schok.

Beheersing voertuig

- De bestuurder moet voortdurend in staat zijn die handelingen te verrichten die van hem worden vereist. Daarbij moet hij de voertuigcombinatie steeds volledig onder controle hebben. Hij dient zich bewust te zijn dat het rijden met een dergelijke voertuigcombinatie, in vergelijking met een voertuig van de categorie B, ander gedrag eist.

Kenmerkende verschillen zijn bv. :

- grotere afmetingen (lengte, hoogte en breedte)
- grotere massa
- beperktere wendbaarheid
- geringer acceleratievermogen
- specifiek gedrag van de lading (vloeistof, vee, e.d.).

Ook dient rekening gehouden te worden met het overhellen van de bovenbouw. Dit mede afhankelijk van de soort (en wijze van be) lading.

Milieubewust rijgedrag

Voertuigbediening

Door de extra voort te bewegen massa van de aanhangwagen is het schakelen bij een (relatief) laag toerental niet altijd in dezelfde mate mogelijk als zonder aanhangwagen. Toch kan, afhankelijk van de lading, en het beschikbare motorvermogen brandstofbesparend gereden worden indien eerder geschakeld wordt. Het is belangrijk om, rekening houdend met het voorgaande, zo vroeg mogelijk te schakelen.

Door de verhoogde massa van de combinatie is meer rollend vermogen beschikbaar dan bij de enkele personenauto. De massa aan lading in de aanhangwagen heeft hier een grote invloed op. Belangrijk is om het rollend vermogen niet te onderschatten. In combinatie met voortgezet anticiperend gedrag is hier veel milieuwinst te boeken.

2 Op juiste en veilige wijze deelnemen aan het verkeer

Verkeersinzicht

Met name het rijden met een voertuigcombinatie eist van de bestuurder een goed verkeersinzicht en het vermogen dit inzicht te combineren met een juist verkeersgedrag.

In tal van situaties zal dit tot uiting moeten komen waarbij de veiligheid van het verkeer, met inbegrip van de eigen veiligheid, en het belang van andere weggebruikers centraal behoren te staan.

Daarbij dient vooral ook rekening te worden gehouden met de grotere omvang, de grotere massa, het geringere acceleratievermogen, de meestal langere remweg en vooral ook de beperktere wendbaarheid van de voertuigcombinatie. Ook dient rekening gehouden te worden met het specifieke gedrag van de lading (vloeistof, vee, e.d.)

Door deze factoren kunnen ook voor andere weggebruikers extra beperkingen ontstaan.

Doordat de voertuigcombinatie een grotere luchtverplaatsing veroorzaakt, kan de stabiliteit van andere voertuigen negatief worden beïnvloed. De bestuurder dient zich hiervan bewust te zijn en zijn rijgedrag hierop aan te passen.

Is stoppen niet te vermijden dan rekening houden met de grotere lengte van de combinatie, zodat zo veel mogelijk voorkomen wordt dat weggedeelten, zoals:

- plaatsen waar voetgangers of fietsers over steken
- voetgangersoversteekplaatsen
- kruispunten
- vrij liggende fietspaden
- tramwegovergangen, geblokkeerd worden.

Vanzelfsprekend worden overwegen nooit geblokkeerd.

Met name bij het afremmen wordt rekening gehouden met de grotere massa van de voertuigcombinatie. Daarom wordt eerder met de snelheidsvermindering en het remmen begonnen.

Ook wordt, bv. bij het wegrijden en bij het invoegen op een auto(-snel)weg, rekening gehouden met het geringere acceleratievermogen waardoor ander verkeer sneller kan naderen.

In situaties met andere weggebruikers zal, i.v.m. de veiligheid en de doorstroming, steeds het meest wenselijke rijgedrag moeten worden getoond.

Mogelijkheden en onmogelijkheden van de voertuigcombinatie bepalen mede het gedrag.

Door de omvang/afmetingen en constructie van de voertuigcombinatie zal het niet altijd mogelijk zijn op het wegdek aangebrachte verkeerstekens op te volgen.

Enige hinder voor het verkeer zal niet altijd te voorkomen zijn.

Afgestemd op de weg- en verkeerssituatie, moet de snelheid zodanig worden geregeld, dat zo min mogelijk hoeft te worden gestopt. Daardoor wordt een betere verkeersdoorstroming bereikt. Deze wijze van rijden is tevens economischer en meer milieubewust.

Bij het remmen steeds rekening houden met de gesloten opbouw van de aanhangwagen. Het uitzicht voor bestuurders die achter de voertuigcombinatie rijden, is nog beperkter.

Daarom altijd zó oplettend zijn dat vroegtijdig gereageerd kan worden op onverwachte situaties.

Ook voor de bestuurder van de voertuigcombinatie is het zicht naar achter door de gekoppelde aanhangwagen veelal beperkter. Door vroegtijdig en meerdere malen achter elkaar in de spiegels te kijken kan informatie verkregen worden die van belang is om bepaalde manoeuvres veilig uit te kunnen voeren.

Dubbel uitgevoerde spiegels op lesvoertuigen beperken het uitzicht naar links- en rechtsvoor. Ook de raam- en deurstijlen kunnen een deel van het zichtveld wegnemen. Bij het schuin naderen van een kruispunt dan ook vroegtijdig kijken en handelen, opdat voldoende overzicht ontstaat.

Overzicht is nodig om veilig een kruispunt op te kunnen rijden.

De dode hoek bij deze voertuigcombinatie vraagt extra aandacht.
De aangekoppelde aanhangwagen zorgt in vergelijking met een enkele auto voor een beperkter zicht rondom.

3.1 Wegrijden

Als gevolg van o.a.:

- het beperkter acceleratievermogen
- de geringere wendbaarheid.

zal het optrekken c.q. wegrijden met een voertuigcombinatie veelal minder vlot verlopen dan met een personenauto. De bestuurder dient hier extra rekening mee te houden.

Wegrijden na een stop buiten het verkeer

Belangen andere weggebruikers

Zo min mogelijk hinder voor het overige verkeer veroorzaken.

Alhoewel bij het wegrijden geen directe hinder voor het overige verkeer mag ontstaan, zal, gelet op de omvang en het acceleratievermogen van de voertuigcombinatie (afhankelijk van weg-c.q. verkeerssituatie) enige hinder niet altijd voorkomen kunnen worden.

Kijkgedrag

Voor en tijdens het wegrijden op de juiste wijze kijken.

Daarbij rekening houden met het beperkte uitzicht.

Dit betekent kijken naar de situaties voor, naast en achter de voertuigcombinatie zodat op verantwoorde wijze kan worden weggereden.

Bij het wegrijden, het 'uitzwenken' van de achteroverbouw en het overhellen van de opbouw van het voertuig "controleren" via de spiegels.

Plaats op de weg

Na het wegrijden de juiste plaats op de rijbaan innemen.

Daarbij een vloeiende lijn aanhouden. Bij het wegrijden vanachter een obstakel, of als slechts van een beperkte ruimte gebruik kan worden gemaakt, rekening houden met de draaicirkel en de lengte van de voertuigcombinatie.

Snelheid

Wegrijden met een veilige en aangepaste snelheid.

Vooraf bij aanwezigheid van ander, met name achteropkomend, verkeer rekening houden met het beperkte acceleratievermogen van de voertuigcombinatie.

Desondanks moet de snelheid afgestemd worden op het andere verkeer.

Wegrijden na een stop in het verkeer

Belangen andere weggebruikers

Tijdens het wegrijden rekening houden met andere weggebruikers.

Dat geldt in het bijzonder ten opzichte van fietsers en bromfietsers. Deze vormen, mede vanwege hun instabiele voertuigkarakter, een extra risico.

Kijkgedrag

Bij het wegrijden goed opletten.

Voor het wegrijden vooruit kijken en in beide spiegels.

Met name goed opletten in situaties waarbij (brom)fietsers zich in de directe nabijheid van de voertuigcombinatie kunnen bevinden.

3.2 Rijden op rechte en bochtige weggedeelten

Behalve de in de Rijprocedure B genoemde factoren is ten aanzien van het berijden van wegen of bepaalde weggedeelten (bochten) ook de afmeting van de voertuigcombinatie van belang.

Er kan tijdens het tegemoetkomen en ingehaald worden, vooral als er tussen de betrokken voertuigen weinig ruimte is, een hinderlijke luchtverplaatsing ontstaan. Deze wordt mede veroorzaakt door factoren zoals snelheid, omvang van de voertuigen, e.d.

Tijdens het tegemoetkomen en ingehaald worden is de beschikbare ruimte essentieel. Als gevolg van de afwijkende afmetingen van de voertuigcombinatie zal dit aspect een nog grotere rol spelen.

Belangen andere weggebruikers

Zoveel mogelijk rekening houden met alle betrokkenen.

Bij de op veilig en verantwoorde wijze uit te voeren handelingen, wordt, naast alle andere factoren en/of omstandigheden, ook rekening gehouden met de omvang en lengte van de voertuigcombinatie waardoor o.a. het uitzicht voor het overige verkeer beperkt wordt.

Verkeersinzicht en samenspel met de andere weggebruikers zijn dan in het bijzonder aan de orde.

Slechts zóveel uitwijken als mogelijk is in relatie tot het eigen gewicht van de aanhanger en de toestand van de rijbaankant. Zo wordt de tegemoetkomende bestuurder a.h.w. gedwongen op gepaste wijze te reageren.

Als naar rechts wordt uitgeweken, rekening houden met verkeer rechts naast of kort achter de voertuigcombinatie.

Kijkgedrag

Goed letten op de situatie voor, naast en achter de voertuigcombinatie, alsmede op de wijze hoe deze zich ontwikkelt.

Door de constructie van het trekkend voertuig en de omvang van de daarachter gekoppelde aanhangwagen wordt het (kort) achter de voertuigcombinatie gelegen weggedeelte onzichtbaar. Daardoor bestaat de mogelijkheid dat zich achter de voertuigcombinatie bestuurders voegen die door de bestuurder van de combinatie niet meer opgemerkt kunnen worden.

Als gevolg daarvan kunnen zich ongewenste situaties voordoen. Daartoe is het noodzakelijk dat regelmatig in de linker- en rechterbuitenspiegel gekeken wordt om zodoende continu op de hoogte te blijven van het verkeer achter de combinatie.

Om een bocht goed te kunnen rijden, moet dat weggedeelte tijdig worden onderkend. Aan de hand daarvan wordt vervolgens de eigen rijwijze bepaald.

Bij het ingaan en het volgen van een bocht is regelmatig kijken naar het verst verwijderde punt in die bocht van wezenlijk belang. Daardoor is de kans dat men met onverwachte situaties wordt geconfronteerd, het kleinst.

Bij het tegemoetkomen van een groot voertuig of andere voertuigcombinatie extra goed opletten. Daardoor kan de rijwijze tijdig worden aangepast.

Voordat bij het tegemoetkomen of het ingehaald worden naar rechts wordt uitgeweken, kijken of de beschikbare ruimte voldoende is om dit zonder gevaar of hinder voor anderen te kunnen doen. Kijken door voorruit en in beide buitenspiegels.

Bij het weer naar links sturen om de juiste plaats op de rijbaan in te nemen, eerst kijken in de buitenspiegels en links naast het voertuig. Ook het volgen van de aanhangwagen via de buitenspiegels 'controleren'.

Plaats op de weg

Zoveel mogelijk rechts houden.

Bij de op de rijbaan in te nemen voorgeschreven plaats, blijven de normale uitgangspunten van kracht. Daarenboven wordt nadrukkelijk rekening gehouden met:

- zachte berm;
- brokkelige rijbaankanten;
- kort langs de rijbaan geplaatste voorwerpen zoals verkeersborden, e.d.;
- overhangende takken en schuin staande bomen.

Met name bij het volgen van bochten, zijn de draaicirkel en de omvang van de voertuigcombinatie mede bepalend.

Bij het tegenkomen van een voertuig of wanneer men wordt ingehaald, zoveel uitwijken dat er voldoende ruimte tussen beide voertuigen ontstaat.

Bij het naar rechts uitwijken rekening houden met zachte bermen, overhangende takken, verkeersborden en andere obstakels. Is de tegenligger een groot of zwaar voertuig dan zoveel mogelijk gebruik maken van in-/uitritten of andere mogelijkheden, desnoods stoppen. Pas in allerlaatste instantie gebruik maken van de berm.

(Volg)afstand houden

Bij het volgen van een ander voertuig voldoende afstand houden.

De noodzaak hiertoe is bij deze categorie nog groter dan bij de categorie B. Dit i.v.m. o.a. een grotere remweg en het beperktere zichtveld voor achterkomend verkeer.

Snelheid

De geldende maximumsnelheid niet overschrijden.

De snelheid zodanig regelen dat voor het overige verkeer geen gevaar of onnodige hinder ontstaat of kan ontstaan.

Bij het tegemoetkomen de snelheid aanpassen.

Bij het ingehaald worden de snelheid niet verhogen.

Het rijden met wisselende snelheden zoveel mogelijk vermijden. Dit geeft een rustiger verkeersbeeld en is economischer en milieubewuster.

De aard en de gesteldheid van de weg, de soort combinatie, aanwezige lading, bijzonderheden als zwaartepunt van de voertuigcombinatie (middelpunt vliedende kracht), weersomstandigheden en verkeersdrukke, bepalen welke snelheid verantwoord is.

Het regelen van de snelheid is in bochten van groot belang. De snelheid dient hier zo constant mogelijk te zijn.

Dit alles is nog belangrijker bij het rijden van lange doorgaande bochten, zoals kwadranten bij aansluitingen van auto(snel)wegen. Kantelgevaar is hier nadrukkelijk aanwezig.

Voorts is het goed te weten dat een snelheidsbeperking is afgestemd op personenauto's. Deze is voor het rijden met een voertuigvoertuigcombinatie normaliter te hoog.

Indien noodzakelijk, eventueel gecombineerd met uitwijken, snelheid verminderen. Hierbij zorgen voor voldoende ruimte tussen de voertuigen.

Als er bij het ingehaald worden een gering snelheidsverschil bestaat, de snelheid verlagen om aldus de duur van de manoeuvre te beperken.

Reageren op overige verkeertekens

Gevolg geven aan verkeerstekens en aanwijzingen.

Als gevolg van o.a. de grotere lengte en de beperktere wendbaarheid van de voertuigcombinatie zal de noodzaak om strepen e.d. te overschrijden eerder aan de orde kunnen zijn. Desondanks dient dit zoveel mogelijk vermeden te worden.

Datzelfde geldt ten aanzien van tekens ter geleiding van het verkeer, zoals bochtaangevende vlakken, druppels, etc.

3.3 Gedrag nabij en op kruispunten

Als gevolg van de bouw en de afmetingen van de voertuigcombinatie is het uitzicht op de weg en de beschikbaarheid daarvan voor ander verkeer beperkter.

Belangen andere weggebruikers

Bij het naderen en oprijden van een kruispunt steeds zo veilig mogelijk handelen.

De rijwijze afstemmen op de actuele weg- en verkeerssituatie en rekening houden met de eigen voertuigcombinatie.

Kijkgedrag

Bij het naderen en oprijden van een kruispunt goed opletten. Ter voorbereiding op het afslaan tijdig en op juiste wijze kijken.

Dit betekent kijken naar de situaties voor, naast en achter de voertuigcombinatie zodat op verantwoorde wijze kan worden afgeslagen.

Als de kruisende weg bestaat uit gescheiden rijbanen wordt vóór het oprijden ook naar het midden van het kruispunt gekeken om vast te stellen of er voldoende opstelruimte aanwezig is.

Tevens is bijzondere aandacht vereist voor de dode hoeken die zich achter de buitenspiegels bevinden.

Vlak voor het moment van insturen de ruimte die nodig is voor het uitzwenken van de achteroverbouw van de aanhangwagen controleren.

Vanaf het moment van insturen tot de juiste plaats op de rijbaan van de ingereden weg is ingenomen, het verkeer links en rechts naast de voertuigcombinatie observeren en het inlopen van de aanhangwagen observeren in de spiegels.

Vanwege het beperkte uitzicht door de eigen voertuigcombinatie is bijzondere aandacht vereist bij parallelwegen, afgeleide of vrijliggende fietspaden, e.d.

Tijdens het opvoeren van de snelheid, direct nadat is afgeslagen, goed letten op eventueel inhalend verkeer.

Voorrang/voor laten gaan

Voorrang verlenen/voor laten gaan aan daarop rechthebbende bestuurders.

Vooral ook rekening houden met de afmetingen van de eigen voertuigcombinatie.

Plaats op de weg

Een kruispunt niet blokkeren.

Het oprijden van een kruispunt en in één keer doorrijden om die kruispunt vrij te maken vraagt, gelet op de lengte van de voertuigcombinatie, extra aandacht.

Kortstondig stoppen op een kruisend fietspad of een voetgangers-oversteekplaats is niet altijd te vermijden als gevolg van de lengte van de combinatie.

Alvorens af te slaan, kan nadat de voorbereidende handelingen zijn uitgevoerd, meestal het best zó worden voorgesorteerd dat het maken van een ideale bocht mogelijk is.

Bij de nadering van een bocht is het goed inschatten van de situatie erg belangrijk.

De constructie en de omvang van de voertuigcombinatie, alsmede de algehele weg- en verkeerssituatie en het uitzicht ter plaatse zijn bepalend voor de wijze van voorsorteren.

Het kan zijn dat niet of slechts ten dele wordt voorgesorteerd of dat, bij zoveel mogelijk rechts houden, de bocht wat ruimer wordt uitgevoerd. Ook een combinatie van beide is mogelijk. Ook in dit soort situaties is verkeersinzicht belangrijk.

Om zicht te houden op achteropkomend verkeer is het van belang, met name als wordt gestopt, de voertuigcombinatie 'recht te houden'.

Snelheid

Een kruispunt met veilige en verantwoorde snelheid naderen en oprijden.

Steeds de juiste naderingssnelheid kiezen.

Bij onoverzichtelijke kruispunten of als een stop te verwachten is, al in een vroeg stadium snelheid verminderen.

Bij het oprijden rekening houden met het acceleratievermogen van de eigen voertuigcombinatie. Proberen het voertuig rijdende te houden om onnodige stops te vermijden. Dit zorgt voor een betere doorstroming van het verkeer en is milieubewust.

Bij het afslaan voor het ingaan van de bocht de snelheid regelen. Als gevolg van een te hoge snelheid kan lading gaan schuiven of kantelen.

Ook is de kantelgrens van de aanhangwagen van belang.

In de bocht de snelheid gelijkmatig houden. Plotselinge snelheids-correcties zo veel mogelijk vermijden.

Na de bocht de snelheid aanpassen aan de omstandigheden.

Reageren op verkeerslichten en aanwijzingen

Gevolg geven aan verkeerslichten.

Bij het al dan niet stoppen voor geel licht zijn afstand tot de stopstreep en de gereden snelheid bepalend. Bij het nemen van de beslissing te stoppen of door te rijden is de kans op het gaan schuiven van de lading van betekenis. Een noodstop wordt zoveel mogelijk vermeden.

Reageren op overige verkeerstekens

Verkeerstekens die volgens wettelijk voorschrift moeten worden opgevolgd, in acht nemen.

Aan verkeerstekens op het wegdek gevolg geven. Daarbij rekening houden met de lengte van de voertuigcombinatie.

Bij aanwezigheid van voorsorteervakken/stroken, van deze vakken/stroken gebruik maken.

Indien voor één richting meerdere rijstroken beschikbaar zijn, bij voorkeur de rechter rijstrook volgen. Dit geldt niet als bijvoorbeeld kort na het naar links afslaan weer naar links wordt afgeslagen.

Alhoewel tekens ter geleiding van het verkeer, zoals bochtangevende vlakken, druppels e.d. worden gerespecteerd, zal dit in verband met de omvang van de voertuigcombinatie niet altijd mogelijk zijn.

Vertragen, remmen, stoppen

Indien de omstandigheden dit eisen, tijdig afremmen en zonodig stoppen.

De wijze van vertragen, remmen en stoppen steeds ook afstemmen op de afmetingen, inrichting en belading van de voertuigcombinatie.

Dit is tevens van belang voor de achter de voertuigcombinatie rijdende andere bestuurders die daardoor tijdig worden geïnformeerd over de veranderende situatie.

3.4 Invoegen - uitvoegen

Bij deze verkeersopgave zijn acceleratievermogen en de omvang van de voertuigcombinatie van belang. Ook het verschil in toegestane maximum snelheden in vergelijking met andere voertuigen speelt een rol.

Belangen andere weggebruikers

Bij het invoegen en het uitvoegen zo min mogelijk hinder veroorzaken voor andere bestuurders.

Het invoegen geschiedt in de volgorde waarin met andere bestuurders de invoegstrook wordt opgereden. Daarbij rekening houden met de mogelijkheid dat bestuurders achter de voertuigcombinatie snel geneigd zijn daarvan af te wijken.

Kijkgedrag

Bij het invoegen goed opletten.

Tijdens het rijden op de invoegstrook de situatie voor en achter de voertuigcombinatie, zowel op de doorgaande rijbaan als op de invoegstrook, 'controleren' door regelmatig te kijken door de voorruit en in de linker- en rechterbuitenspiegel.

Juist vóór het oprijden van de doorgaande rijbaan bovendien in de linkerbuitenspiegel en links naast de voertuigcombinatie kijken.

Bij het naderen van de uitrijstrook wordt, rijdend op de rechterrijstrook, in de linker- en rechterbuitenspiegel gekeken. Zo kan het weggedeelte achter de voertuigcombinatie worden overzien.

Juist voor het verlaten van de doorgaande rijbaan nog eens in de linker- en rechterbuitenspiegel kijken. Hierbij vaststellen of de manoeuvre veilig kan worden uitgevoerd. Met name in deze situatie is de dode hoek rechts naast de voertuigcombinatie groot. Hiermee rekening houden.

Bij de nadering van een gecombineerde invoeg-/uitrijstrook in een zo vroeg mogelijk stadium de verkeerssituatie op nemen.

Bij die gecombineerde invoeg-/uitrijstrook wordt, voordat deze wordt opgereden, zo vroeg mogelijk in de rechterbuitenspiegel en door de rechterruit gekeken. Dit kijken regelmatig herhalen.

Geven van/reageren op signalen

Kort voordat vanaf de invoegstrook de doorgaande rijbaan wordt opgereden, een teken met de richtingaanwijzer geven.

Moet worden ingevoegd in een zeer drukke verkeerssituatie, dan aan het begin van de invoegstrook, indien mogelijk, daartoe gelegenheid 'vragen' door het gebruik van de richtingaanwijzer.

3.5 Inhalen / zijdelings verplaatsen

Het wisselen van rijstrook of het maken van een andere zijdelingse verplaatsing wordt als een bijzondere manoeuvre aange-merkt. Zo'n handeling zal, als gevolg van de omvang van de voertuigcombinatie, het snelheidsverschil met ander verkeer, de ondoorzichtigheid, e.d. al snel tot meer hinder (kunnen) leiden.

Belangen andere weggebruikers

Bij het inhalen of zijdelings verplaatsen mag geen gevaar of hinder ontstaan of kunnen ontstaan voor andere weggebruikers.

Door de grotere luchtverplaatsing kan de stabiliteit van het ingehaalde voertuig negatief worden beïnvloed. Naarmate de ruimte tussen inhalend en ingehaald wordend voertuig beperkter wordt, zal dit effect toenemen.

Met name bij het inhalen van voertuigen op twee wielen hiermee rekening houden.

Door het inhalen met deze voertuigcombinaties wordt het uitzicht voor andere weggebruikers ernstig belemmerd.

In situaties met obstakels links en rechts op de rijbaan waarbij de beschikbare ruimte te beperkt is om door te kunnen rijden, handelen naar omstandigheden. Daarbij rekening houden met het belang van andere weggebruikers en de mogelijkheden van de eigen voertuigcombinatie.

Bij het wisselen van rijstrook of het maken van een andere zijdelingse verplaatsing, mag geen gevaar of meer dan noodzakelijke hinder ontstaan of kunnen ontstaan voor het overige verkeer.

Door met een voertuigcombinatie zo'n manoeuvre uit te voeren, kan gemakkelijk hinder voor ander verkeer ontstaan. Daarmee rekening houden en de rijwijze er nadrukkelijk op afstemmen.

Kijkgedrag

Vóórdat ingehaald wordt of een zijdelingse verplaatsing wordt ingezet, goed opletten.

Door vroegtijdig en bij herhaling in de beide buitenspiegels te kijken, wordt een zo volledig mogelijk beeld verkregen van de verkeerssituatie achter en naast de voertuigcombinatie.

Tevens het uitzwenken van de achteroverbouw van de aanhangwagen controleren.

Ingehaalde (brom)fietsers blijven volgen in de buitenspiegel. Instabiliteit van fietser en bromfietser kunnen extra risico's oproepen bij het inhalen.

Bij het voorbijgaan van een obstakel, eerst kijken of dat kan zonder gevaar of hinder voor andere weggebruikers.

Daartoe tijdig in de beide buitenspiegels kijken en dit, bij het naderen van het obstakel, regelmatig herhalen.

Zo kan, indien noodzakelijk, ruim voor het obstakel worden gestopt.

Wordt na een stop weer met de voertuigcombinatie opgetrokken en doorgereden, eerst in de beide buitenspiegels en door de linker- en rechterportierruit kijken om vast te stellen of dat ook kan zonder gevaar of hinder voor anderen.

Indien (te) kort achter het obstakel is gestopt, zal het verkeer rechts naast de voertuigcombinatie, alsmede het volgen van de aanhangwagen via respectievelijk de rechter- en linkerbuitenspiegel, moeten worden 'gecontroleerd'.

Even voordat weer de juiste plaats op de rijbaan wordt ingenomen, bij het naar rechts gaan, in de rechterbuitenspiegel kijken.

De uitzwaai van de achteroverbouw van de aanhangwagen controleren door in de buitenspiegels te kijken.

Voordat van rijstrook wordt gewisseld kijken naar de situaties voor, naast en achter de voertuigcombinatie zodat de manoeuvre op verantwoorde wijze kan worden uitgevoerd

Door vroegtijdig en bij herhaling in beide buitenspiegels te kijken, wordt een zo volledig mogelijk beeld verkregen van de verkeerssituatie achter en naast de voertuigcombinatie.

Zo wordt tevens het eventuele uitzwenken van de achteroverbouw van de aanhangwagen gecontroleerd.

Plaats op de weg/plaats van handeling

Bij het inhalen/voorbijgaan de juiste plaats op de rijbaan innemen. Inhalen geschiedt links. In bepaalde wegsituaties wordt niet ingehaald.

Het wisselen van rijstrook of het maken van een andere zijdelingse verplaatsing dient vloeiend te gebeuren.

Ook de plaats waar een inhaalmanoeuvre wordt uitgevoerd, kan, in relatie tot het acceleratievermogen en de lengte van de voertuigcombinatie, van belang zijn.

Deze factoren maken dat de bestuurder, gelet op mogelijk gevaar dat door het inhalen wordt opgeroepen, de plaats van inhalen zorgvuldig dient te bepalen.

Nadat in de rechterbuitenspiegel is vastgesteld dat de achterzijde van de aanhangwagen ruim voorbij de voorkant van het ingehaalde voertuig of het obstakel is, in vloeiende beweging naar rechts gaan. Hierbij rekening houden met de lengte van de combinatie en de wijze waarop de aanhangwagen het trekkend voertuig volgt.

Indien er, bij het voorbijgaan van een rechts op de rijbaan staand obstakel, moet worden gestopt voor tegemoetkomend verkeer, dan zó vroeg stoppen dat daarna weer in vloeiende lijn kan worden weggereden.

Hierbij rekening houden met de beperkte wendbaarheid en de lengte van de voertuigcombinatie.

Bij aanwezigheid van meerdere rijstroken voor verkeer in dezelfde richting wordt in principe gekozen voor de rechterrijstrook. Als op een rijbaan sprake is van naast elkaar in dezelfde richting rijdende files, dan in principe niet van rijstrook wisselen.

Snelheid

Het inhalen en zijdelings verplaatsen gebeurt met een zodanige snelheid dat de duur van de manoeuvre beperkt blijft. Bij het voorbijgaan van obstakels de snelheid aanpassen aan de situatie.

Als gevolg van het beperkte acceleratievermogen en de lagere maximum snelheid is extra aandacht voor het aanpassen van de snelheid van belang

Bij het inhalen of voorbijgaan van een obstakel, rekening houden met het beperkte acceleratievermogen van de voertuigcombinatie. Daardoor kan de inhaalmanoeuvre van langere duur zijn.

Niet inhalen als er ten opzichte van het in te halen voertuig een dermate gering snelheidsverschil is dat bij een inhaalmanoeuvre extra hinder ontstaat voor het andere verkeer.

Ook de lengte van de voertuigcombinatie is van belang. De te rijden snelheid wordt daar op afgestemd, zodanig dat de inhaalmanoeuvre niet langer dan noodzakelijk duurt.

Met name op wegen met verkeer in beide richtingen kan, als gevolg van een te traag uitgevoerde inhaalmanoeuvre, al snel gevaar of onnodige hinder ontstaan. Enige hinder voor achteropkomend verkeer is niet altijd uit te sluiten.

Geven van/reageren op signalen

Indien het inhalen een belangrijke zijdelingse verplaatsing met zich meebrengt, richting aangeven.

Vóór het wisselen van rijstrook of het maken van een andere belangrijke zijdelingse verplaatsing, richting aangeven.

Door de lengte van de voertuigcombinatie en de ondoorzichtigheid daarvan, zal de noodzaak tot eerder gebruik van de richtingaanwijzer toenemen. Andere weggebruikers kunnen dan tijdig op de situatie anticiperen.

Indien bij intensief verkeer, bijvoorbeeld bij een rijbaanversmalling, een zijdelingse verplaatsing moet worden gemaakt, dan hiertoe vroegtijdig gelegenheid vragen door gebruik van de richtingaanwijzer.

Dit mag niet leiden tot het forceren of afdwingen van de mogelijkheid tot rijstrookwissel of andere verplaatsing.

3.6 Gedrag nabij en op bijzondere weggedeelten

Wegrijden vanuit een uitrit en inrijden van een inrit

Kijkgedrag

Goed letten op van links, rechts en tegemoetkomend verkeer.

Dit betekent kijken naar de situaties voor, naast en achter de voertuigcombinatie zodat op verantwoorde wijze de uitrit kan worden verlaten of de inrit kan worden ingereden.

Bij het oprijden van de weg naar links of rechts via die spiegels het 'uitzwenken' van de achteroverbouw en het overhellen van de opbouw van de aanhangwagen controleren.

Bij het inrijden vooral letten op fiets- en voetpad.

Voor laten gaan

Het overige verkeer voor laten gaan.

Anders dan bij het voorrang verlenen, geldt de verplichting om het overige verkeer voor te laten gaan hier ook ten opzichte van voetgangers.

Als gevolg van de grotere bestreken baanbreedte zal er nog meer aandacht moeten zijn voor de situatie waarneer men geconfronteerd wordt met bestuurders die de inrit willen uitrijden. Voor beide bestuurders geldt de wettelijke verplichting om elkaar voor te laten gaan. In deze situatie verdient het de voorkeur de uitrijdende bestuurder voor te laten gaan. Dit bevordert de doorstroming en zal het inrijden vergemakkelijken

Plaats op de weg/plaats van handeling

Bij het verlaten van de uitrit zo spoedig mogelijk in een vloeiende lijn de juiste plaats op de rijbaan innemen.

Als bij het inrijden van een inrit een bocht moet worden gemaakt, zijn wegsituatie, breedte van de inrit en (wederom) de draaicirkel en de omvang van de voertuigcombinatie mede bepalend voor de in te nemen plaats op de rijbaan.

Bij het oprijden de wegsituatie niet blokkeren.

Wordt tussen de kruisende verkeersstromen gestopt, dan rekening houden met de lengte van de voertuigcombinatie. Een dergelijke stop dient van zeer beperkte duur te zijn. Enige hinder zal niet altijd te voorkomen zijn.

Wordt de weg naar links of rechts opgereden, dan rekening houden met de draaicirkel en de grotere lengte van de voertuigcombinatie.

Snelheid

Het uitrijden van een uitrit en het inrijden van een inrit gebeurt met een veilige en aangepaste snelheid.

Hierbij rekening houden met ongelijk wegdek in combinatie met kort sturen.

Daarbij nadrukkelijk rekening houden met het beperkter acceleratievermogen van het trekkende voertuig, vooral bij aanwezigheid van naderend verkeer.

Erf

Belangen andere weggebruikers

De rijwijze afstemmen op de speciale functie van het erf en het gedrag van de gebruikers.

Met name binnen een erf moet de bestuurder zich realiseren dat, nog meer dan bij andersoortige voertuigen, door zijn aanwezigheid gemakkelijk hinder of zelfs gevaar kan ontstaan voor de andere gebruikers van het erf.

Overweg

Belangen andere weggebruikers

Bij het naderen en oprijden van een overweg bijzondere voorzichtigheid betrachten.

Handelingen waardoor op enigerlei wijze gevaar/hinder ontstaat of kan ontstaan, achterwege laten.

De bestuurder van een voertuigcombinatie zal, met name bij een overweg die uit meerdere sporen bestaat, rekening moeten houden met de grotere lengte van zijn voertuig.

Snelheid

Vooraf bij overwegen van afwijkende aard en/of constructie de snelheid hierop aanpassen. Dit ter voorkoming van het verschuiven van de lading e.d.

Plaats op de weg

Stoppen op een overweg is verboden. De overweg alleen oprijden als kan worden doorgereden en de overweg geheel kan worden vrijgemaakt.

Vooraf bij het gezamenlijk met andere bestuurders oprijden van de overweg, bedacht zijn op het stoppen van dat verkeer. Voldoende afstand houden, zodat ondanks de grotere lengte van de voertuigcombinatie ook in die situatie de overweg niet behoeft te worden geblokkeerd.

Voetgangersoversteekplaats

Belangen andere weggebruikers

Een voetgangersoversteekplaats voorzichtig naderen.

Rekening houden met een langere remweg van de voertuigcombinatie. Na een stop goed letten op voetgangers die zich tussen of dicht bij de voertuigcombinatie bevinden.

Tram- / bushalte

Plaats op de weg/plaats van handeling

Bij het voorbijrijden van een tram- / bushalte waarbij mensen wachten, voldoende tussenruimte laten.

Vooral bij het op korte afstand voorbij rijden van de tram- / bushalte neemt bij hogere snelheden de luchtverplaatsing toe. Hier de plaats op de weg op af stemmen.

Snelheid

Bij het naderen van een tram- / bushalte waar een tram of bus stilstaat en/of wachtende mensen staan, de snelheid aanpassen.

Gelet op de aard en de omvang van de voertuigcombinatie wordt, naarmate de tram- / bushalte met geringere tussenruimte voorbij gereden wordt, met een lagere snelheid gereden.

Rotonde

Belangen andere weggebruikers

Afhankelijk van de wijze waarop de rotonde is ingericht (al dan niet voorzien van verkeerstekens) wordt, als gevolg van de grotere omvang van voertuigcombinaties, de rotonde meestal op een andere wijze bereden dan door andere bestuurders.

De bestuurder van een voertuigcombinatie moet rekening houden met een afwijkende rijwijze van anderen en het eigen gedrag daarop zoveel mogelijk afstemmen.

Kijkgedrag

Bij het naderen, oprijden, berijden en verlaten goed opletten.

Dit betekent tijdig kijken naar de situaties voor, naast en achter de voertuigcombinatie zodat op verantwoorde wijze de rotonde kan worden bereden.

De bestuurder van een (gesloten) voertuigcombinatie moet zich bewust zijn van de beperkingen m.b.t. het observeren van het rechts naast c.q. achter de voertuigcombinatie gelegen weggedeelte en de zich daarop bevindende verkeer.

Bij het volgen van een gebogen rijstrook (rotonde) zal het rechts naast gelegen weggedeelte moeten worden beschouwd als een gevaarlijke inhaalruimte. Het kijkgedrag dient daarop te worden afgestemd. Dit kan door de situatie nauwlettend te observeren door regelmatig te kijken in de rechterbuitenspiegel.

Bij het rechts volgen van een rotonde wordt rekening gehouden met links inhalende voertuigen, die kort na de inhaalmanoeuvre rechts afslaan. Hierbij is extra oplettendheid geboden.

Plaats op de weg/plaats van handeling

De te volgen richting en de verkeersintensiteit zijn bepalend voor de te volgen rijstrook of de in te nemen plaats op de rijbaan.

Als op het wegdek geen pijlen zijn aangebracht, is de in te nemen plaats op de weg afhankelijk van de wegconstructie, het verkeersaanbod en de omvang van de voertuigcombinatie.

3.7 Bijzondere manoeuvres

In dit onderdeel zijn opgenomen:

- de voorbereidings- en controlehandelingen
- het in- en uitstappen
- de bijzondere verrichtingen
- het aan- en afkoppelen.

De voorbereidings- en controlehandelingen bestaan uit:

- administratieve controle van de voertuigbescheiden
- controle van de voertuigcombinatie.

De bijzondere verrichtingen zijn:

- de hellingproef
- achteruitrijden
  - in rechte lijn en stoppen op aangegeven plaats
  - middels een bocht een garage/inrit of laadplaats benaderen
- keren
  - d.m.v. steken met gebruikmaking van een zijstraat
  - d.m.v. een halve draai.

Voor de uitvoering van de bijzondere verrichtingen geldt datgene wat in de Rijprocedure B onder bijzondere manoeuvres is omschreven.

Vorbereidings- en controlehandelingen

Deze bestaan uit de administratieve controle van de voertuigbescheiden en de controle van de voertuigcombinatie.

Administratieve controle van de voertuigbescheiden

Deze controle heeft betrekking op de volgende onderwerpen:

- Kentekenbewijzen,
- Datum APK-keuring,
- Afmetingen volgens kentekenbewijs
- Gewicht en laadvermogen trekkend voertuig
- Gewicht en laadvermogen aanhangwagen.

Toelichting

De bestuurder moet in staat zijn om bovenstaande gegevens aan de hand van de voertuigbescheiden op te zoeken en vast te stellen.

Controle van de voertuigcombinatie

Naast een algemene controle van de voertuigcombinatie, waarbij de verlichting, richtingaanwijzers, remlichten en lengtedriehoeken centraal staan, zijn die controlehandelingen te splitsen in:

- controle buiten het voertuig
- controle in het voertuig.

Controle buiten het voertuig

De controle buiten het voertuig betreft voornamelijk die van de aanhangwagen en de lading. Dit t.a.v.:

- banden
- trekhaak, dissel, kabel losbreekreminrichting en stroomdoorvoerleiding
- mechanische parkeerrem en steunwiel
- sluiting laadklep en/of deuren
- bevestiging en sluiting zeildoek
- veiligheidsaspecten m.b.t. de aanwezige lading
- bij een middenaanhangwagen aandacht voor de belading i.v.m. kogeldruk
- bovenzijde aanhangwagen op water en/of ijs.

Controle in het voertuig

De controle in het voertuig betreft:

- zitplaatsinstelling
- uitzicht en toestand ruiten
- afstelling buitenspiegels
- instrumentenpaneel
- pedalen en (rem)pedaaldruk
- ruitenwissers, verlichting, verwarming.

Bij het wegvrijden wordt een remproef gehouden; uit te voeren met de bedrijfsrem bij geringe snelheid.

In-/ uitstappen

Algemeen

Gelet op de bouw en de omvang van de voertuigcombinatie is het noodzakelijk het in- of uitstappen zo kort mogelijk te laten duren.

Hellingproef

Wijze van uitvoering (voertuigbeheersing)

Wijkt niet af van de omschrijving zoals opgenomen in de Rijprocedure B.

Echter door het gewicht van de aanhangwagen is de weerstand bij het wegrijden groter.

Voorkomen moet worden dat onnodig lang met slippende koppeling wordt weggereden.

Achteruitrijden

- Het in een rechte lijn achteruitrijden en stoppen terwijl de achterzijde van de voertuigcombinatie zich bevindt ter hoogte van een tevoren aangegeven plaats.
- Het via een bocht rijden in een (denkbeeldige) inrit of garage of naar laadplaats.

Het in een rechte lijn achteruitrijden en stoppen terwijl de achterzijde van de voertuigcombinatie zich bevindt ter hoogte van een tevoren aangegeven plaats.

Wijze van uitvoering (voertuigbeheersing)

- Stoppen evenwijdig aan en op redelijke afstand van de rechterrijbaankant.
Daarbij de voorwielen in 'rechtuitstand' brengen.
- Vervolgens recht achteruit rijden, waarbij in principe zo weinig mogelijk gestuurd wordt. (Schuren van de banden langs de trottoirband voorkomen.)
- Stoppen als de achterzijde van de combinatie zo dicht mogelijk is gekomen bij een tevoren opgegeven punt. Een beperkte afwijking is daarbij toegestaan.

Alvorens te stoppen bij het opgegeven punt mag de bestuurder het voertuig verlaten om zich te vergewissen van de nog te overbruggen afstand.

Het via een bocht achteruit rijden in een (denkbeeldige) inrit of garage, of naar een laadplaats.

Wijze van uitvoering (voertuigbeheersing)

Met het insteken kan zowel van links als van rechts worden begonnen.

- In een vloeiende lijn de bocht insturen.
- Stoppen als de voertuigcombinatie ongeveer in het midden en recht in de garage of inrit staat of recht en voor de laadplaats.

Keren

- Met gebruikmaking van een zijstraat
- Door middel van een halve draai.

Keren met gebruikmaking van een zijstraat.

Wijze van uitvoering (voertuigbeheersing)

- De zijstraat wordt eerst voorbij gereden om deze daarna achteruit in te rijden, waarna via de oorspronkelijke weg in tegengestelde richting wordt weggereden.
- De zijstraat mag ook vooruit worden ingereden om dan zó de oorspronkelijke weg achteruit op te rijden, dat via die weg kan worden weggereden in tegengestelde richting.

Deze verrichting hoeft niet beschouwd te worden als een model bocht achteruit.

Het is niet de opzet om bij deze verrichting een halve draai of een afgeleide daarvan toe te passen.

Het maken van een halve draai in een vloeiende beweging binnen een beperkte ruimte.

Wijze van uitvoering (voertuigbeheersing)

- Vooraf hoeft niet te worden gestopt.
- Bij de uitvoering kan gebruik worden gemaakt van langs de weg gelegen parkeerhavens of- stroken.
- De voertuigcombinatie dient in één keer, dus zonder te corrigeren, gekeerd te worden waarna in tegengestelde richting wordt weggereden.

Aan- / afkoppelen van de aanhangwagen

Het aan-/ afkoppelen dient te gebeuren op een plaats waar dit veilig kan worden uitgevoerd

Het aankoppelen

Wijze van uitvoering (voertuigbeheersing)

Starten vanuit parkeerstand, d.w.z. het trekkende voertuig naast of achter de aanhangwagen zetten. Dan de volgende handelingen uitvoeren:

- het trekkend motorvoertuig recht voor de aanhangwagen rijden
- in rechte lijn achteruit rijden tot de trekhaak zich op ongeveer een meter van de koppelingskogel bevindt
- de resterende meter 'dichrijden', waarbij hulp van de begeleider is toegestaan

Deze bevindt zich normaliter in de directe omgeving om te 'gidsen'.

- koppeling over de kogel brengen, vergrendelen en controleren
- kabel losbreekreminrichting bij (voorkeur in een lus) aan een vast deel van het voertuig bevestigen
- stroomdoorvoerleiding aansluiten
- het steunwiel omhoog draaien
- kogeldruk controleren door vast te stellen of het trekkend voertuig en de dissel van de aanhangwagen zich nagenoeg op een horizontale lijn bevinden
- de mechanische handrem lossen en/of de wielblokken verwijderen
- controle van verlichting, richtingaanwijzers en remlichten
- koplampen juist afstellen
- bij het wegrijden, door middel van de bedrijfsrem, eerst proefremmen

Dit om te controleren of de aanhangwagen goed is aangekoppeld en of de aanhangwagen goed mee remt.

Het afkoppelen

Wijze van uitvoering (voertuigbeheersing)

Hiervoor een veilige plaats kiezen. Te denken valt aan een goede, niet te schuine ondergrond zodat de aanhanger zelf geen ongewenste bewegingen kan maken.

Nadat gestopt is een klein stukje (ongeveer 15 cm.) vooruit rijden om de oplooprem uit te veren.

De volgende handelingen, normaliter, in onderstaande volgorde uitvoeren:

- mechanische handrem vastzetten en/of wielblokken plaatsen
- steunwiel naar beneden draaien (middenasaanhangwagen)
- kabel losbreekreminrichting ontkoppelen
- stroomdoorvoerleiding loskoppelen
- steunwiel verder naar beneden draaien
- koppeling ontgrendelen en van kogel halen
- bedrading en bevestigingspen opbergen
- trekkend voertuig naast of achter aanhangwagen parkeren
- koplampen trekkend voertuig terug stellen.

Toepassing

Inleiding

De Toepassing van de Rijprocedure B geeft aan hoe er, tijdens de examensituatie, beoordelingstechnisch gezien, moet worden omgegaan met afwijkend gedrag m.b.t. het rijden met een personenauto.

Deze Toepassing E bij B geeft aanvullende richtlijnen hoe er, beoordelingstechnisch gezien moet worden omgegaan met afwijkend gedrag m.b.t. het rijden met een voertuigcombinatie.

De examenkandidaat moet zich niet alleen bewust zijn van de afwijkingen die het rijden met een voertuigcombinatie t.o.v. een normale personenauto, met zich meebrengen, hij moet daar ook naar handelen.

Belangrijke aspecten daarbij zijn:

- de grotere omvang
- het geringere acceleratievermogen
- de grotere massa en de langere remweg
- specifieke kenmerken van de lading
- het inlopen c.q. uitzwenken van de achterzijde van de aanhangwagen bij bochten en andere wendingen
- het beperktere zichtveld
- het grotere kantelgevaar.

Bij de beoordelingen worden deze aspecten nadrukkelijk betrokken.

Bovenstaande betekent o.a. dat het noodzakelijk is dat de bediening van de voertuigcombinatie, met inbegrip van het sturen, vrijwel moeiteloos wordt uitgevoerd.

De voertuigcombinatie moet voortdurend geheel onder controle zijn.

Het rijden met een voertuigcombinatie vraagt veel verkeersinzicht van de kandidaat.

Alhoewel dit aspect ook bij deze categorie examens niet rechtstreeks bij de beoordeling wordt betrokken, zal onvoldoende verkeersinzicht nóg eerder leiden tot concreet verwijtbaar gedrag.

Toepassing hoofdstuk 1

Essentieel:

- voertuigbeheersing.

Bij de beoordeling hiervan is het structurele karakter van belang. Ook een juiste uitvoering van de andere onderwerpen in dit onderdeel is belangrijk omdat zij, meer dan bij de categorie B, kunnen leiden tot ander verwijtbaar gedrag.

Milieubewust rijgedrag

Het op de juiste manier benutten van het rollend vermogen van de relatief zware combinatie heeft naast het effect op de doorstroming ook een groot effect op het brandstofgebruik. Het juist omgaan hiermee is belangrijk en kan naast ander afwijkend milieubewust gedrag zoals de Rijprocedure B in de beoordeling worden meegewogen.

Toepassing hoofdstuk 2

Essentieel:

- aangepast en besluitvaardig gedrag
- belangen andere weggebruikers.

Deze beide onderwerpen hebben een algemene strekking; ze zijn dus van toepassing op het gehele hoofdstuk 3. Ze omschrijven feitelijk een rij-karakteristiek.

Afwijkend gedrag hierbij moet structureel aan de orde zijn om als verwijtbaar gedrag te kunnen worden aangemerkt.

Aangepast gedrag

Het rijden moet zo veel mogelijk zijn afgestemd op de eigen voertuigcombinatie en de concrete weg- en verkeerssituatie.

Ondanks de beperkingen die het rijden met een dergelijke voertuigcombinatie met zich meebrengt, mag van de kandidaat in zijn algemeenheid een zekere vlotheid worden verwacht.

Besluitvaardig gedrag

Bij de bestuurder van een E bij B voertuig leidt onvoldoende besluitvaardigheid al snel tot extra hinder voor ander verkeer.

Anderen verwachten van die bestuurder een rijgedrag waaruit een bepaalde mate van zekerheid blijkt. Als dat uitblijft, leidt dat gemakkelijk tot onwenselijke of zelfs gevaarlijke situaties.

Belangen andere weggebruikers

Ook dit onderwerp heeft een algemene strekking en is van toepassing op het gehele hoofdstuk 3. Afwijkend gedrag hierbij moet structureel aan de orde zijn om als verwijtbaar te kunnen worden aangemerkt.

Vooraf bij E bij B is het belangrijk dat de bestuurder zich de afwijkende karakteristieken van de voertuigcombinatie realiseert en daar ook naar handelt.

Vanzelfsprekend dient er een gezond evenwicht te bestaan tussen het belang van anderen en de beperkingen van de eigen voertuigcombinatie.

Toepassing hoofdstuk 3

Aansluitend op de algemene uitgangspunten, genoemd in de Toepassing Rijprocedure B bij hoofdstuk 3, geldt voorts bij:

Kijkgedrag

Hierbij is ook de aandacht voor het 'uitzwenken' van de achteroverbouw en het overhellen van de opbouw van de aanhangwagen een belangrijk element (afhankelijk van de manoeuvre).

Bijzondere aandacht moet worden geschonken aan rechts inhallende fietsers en bromfietzers.

Plaats op de weg /plaats van handeling

Ondanks de nadering van ander verkeer wordt in sommige situaties een eenmaal ingenomen plaats op de rijbaan nadrukkelijker gehandhaafd. Dit i.v.m. de afwijkende afmetingen en de geringere wendbaarheid.

Snelheid

In combinatie met een juiste snelheid, moeten alle uit te voeren handelingen steeds goed en veilig kunnen worden uitgevoerd. Bij de te rijden snelheid moet nadrukkelijk rekening worden gehouden met o.a. de grotere massa en de langere remweg, de lading en de kans op het schuiven daarvan en het kantelgevaar.

Reageren op overige tekens

Door de afmetingen van de voertuigcombinatie is het niet altijd mogelijk gevolg te geven aan tekens op het wegdek. In deze gevallen is geen sprake van verwijtbaar gedrag.

Vertragen, remmen, stoppen

Er wordt, gelet op de grotere remweg van de voertuigcombinatie, doorgaans eerder geremd dan met een voertuig van de categorie B. Anderzijds kan het voorkomen dat, als gevolg van de grotere massa, juist niet meer geremd wordt.

3.1 Wegrijden

Plaats op de weg

Is zowel bij het wegrijden na een stop buiten het verkeer (vanuit parkeerstand), als bij het uitrijden van een uitrit en na een stop in het verkeer, essentieel. De mate waarin wordt afgeweken van het voorgeschreven gedrag en de concrete weg /verkeerssituatie zijn bepalend bij de beoordeling.

3.2 Rijden op rechte en bochtige weggedeelten

Snelheid

Een te hoge snelheid met een voertuigcombinatie is al gauw riskant, mede i.v.m. schuiven van de lading en het kantelgevaar. Tijdig corrigeren is belangrijk.

Vertragen, remmen, stoppen

De kandidaat behoort met name vanwege het gewicht, belading en uitzicht, rekening te houden met de benodigde stopafstand. In bochten is het onnodig remmen of vertragen zéér ongewenst. Herhaling hiervan leidt al gauw tot verwijtbaar gedrag.

Tegemoetkomen - ingehaald worden

Plaats op de weg /plaats van handeling

Alvorens uit te wijken is het wenselijk om, behalve de eigen mogelijkheden, ook die voor de andere bestuurder goed te beoordelen in verband met de omvang van de voertuigcombinatie en de grotere luchtverplaatsing.

3.3 Gedrag nabij en op kruispunten

Plaats op de weg

Kan afhankelijk van de situatie een essentieel onderwerp van beoordeling zijn.

Gelet op de lengte van de voertuigcombinatie zal blokkeren van een bepaald weggedeelte niet altijd te voorkomen zijn.

Hinder kan daardoor evenwel snel worden veroorzaakt waardoor er een onwenselijke of zelfs gevaarlijke situatie ontstaat. Van de E bij B kandidaat mag voldoende inzicht worden verwacht dit op juiste wijze in te schatten en op te lossen.

Snelheid

Een te hoge snelheid met een voertuigcombinatie is al gauw riskant, mede i.v.m. schuiven van de lading en de langere remweg. Tijdig corrigeren is belangrijk.

Vertragen, remmen, stoppen

De kandidaat behoort met name vanwege het gewicht, belading en uitzicht, rekening te houden met de benodigde stopafstand.

Afslaan

Plaats op de weg /plaats van handeling

Hierbij is met name de wijze waarop bochten worden uitgevoerd van belang.

In de beoordeling is dit onderwerp essentieel.

Snelheid

Vooraf in bochten is het rijden met te hoge snelheid gevaarlijk.

De lading kan gaan schuiven en kantelgevaar is aanwezig.

In dat geval tijdig corrigeren.

3.4 Invoegen - uitvoegen

Invoegen

Plaats op de weg /plaats van handeling

De afstand waarover de invoegstrook wordt gevolgd is van groot belang. Vooral door het grotere snelheidsverschil t.o.v. het andere verkeer moet de invoegstrook over voldoende lengte worden benut. De ruimte om in te kunnen voegen moet groter zijn in verband met de lengte van de voertuigcombinatie.

Afhankelijk van de situatie kan dit onderwerp in de beoordeling als essentieel worden beschouwd.

Snelheid

Als in relatie tot het verkeer op de doorgaande rijbaan, ondanks de beperking van het acceleratievermogen, met een zodanig afwijkende snelheid wordt ingevoegd dat het overige verkeer in moeilijkheden komt, wordt dit gedrag als ernstig verwijtbaar beoordeeld.

Uitvoegen

Plaats op de weg / plaats van handeling

Als ten gevolge van het te laat oprijden van de uitrijstrook gevaar en /of hinder ontstaat kan dit onderwerp van beoordeling als essentieel worden beschouwd.

Snelheid

Onnodig snelheid verminderen op de doorgaande rijbaan vermijden. Dit kan gevaarlijke situaties veroorzaken

3.5 Inhalen - zijdelings verplaatsen

Plaats op de weg /plaats van handeling

Door de grotere lengte van de voertuigcombinatie is het moment, waarop na het inhalen wordt terug gegaan naar de juiste plaats op de rijbaan, van belang. De kandidaat moet blijk geven dit aspect te onderkennen en er naar te handelen.

Bij het voorbijgaan van obstakels met een beperkte tussenruimte is extra voorzichtheid geboden. De 'rechte lijn' moet worden bereiden bij het bereiken van een dergelijk smalle doorgang.

Kijkgedrag

In verband met de grotere snelheidsverschillen t.o.v. het andere verkeer is het van groot belang tijdig en vaak het overige verkeer te observeren.

Plaats op de weg/plaats van handeling

De grootte en traagheid van de voertuigcombinatie bepaalt dat een verplaatsing tijdig moet worden ingezet.

Snelheid

Als de snelheid niet tijdig of juist wordt aangepast zal i.v.m het beperkte acceleratievermogen van de combinatie al gauw hinder voor het overige verkeer ontstaan. Enige hinder ondanks tijdig aanpassen zal niet altijd te voorkomen zijn.

3.6 Gedrag nabij en op bijzondere weggedeelten

Wegrijden vanuit een uitrit en het inrijden van een inrit

Voor laten gaan

Als gevolg van de extra hinder die ondervonden wordt door uitrit-constructies zal door de logheid van de voertuigcombinatie extra aandacht gegeven moeten worden aan het voor laten gaan van andere weggebruikers.

Overweg

Snelheid

De snelheid, in relatie tot de grotere massa en de langere remweg van de voertuigcombinatie, dient nadrukkelijk afgestemd te worden op het soort overweg.

Tram- bushalte

Voorrang /voor laten gaan

De van een halteplaats wegrijdende bestuurder van een autobus moet daartoe de gelegenheid worden gegeven.

Soms is het mogelijk om, bij voldoende ruimte (b.v. bij meerdere rijstroken) tijdig uit te wijken

Plaats op de weg / plaats van handeling

Staan er mensen te wachten dan geldt dat de plaats op de weg (al dan niet in combinatie met de gereden snelheid) essentieel is. In dit verband is ook de plaats waar deze mensen zich bevinden van belang.

Snelheid

Bij nadering en voorbij rijden dient de snelheid altijd afgestemd te zijn op de veiligheid van wachtende mensen. Bij een stilstaande bus of tram zal de snelheid afgestemd moeten zijn op die situatie. Nadrukkelijk rekening houden met het wegrijden van de bus of tram, waardoor voor die bestuurder de gelegenheid wordt gecreëerd.

Rotonde

Plaats op de weg /plaats van handeling

Als de rijbaan niet in rijstroken is verdeeld, zijn criteria als te volgen richting en verkeersdrukte bepalend.

In combinatie daarmee zijn factoren als veiligheid en verkeersdoorstroming mede van belang. Als de kandidaat er voor kiest rechts te rijden zonder dat de algehele verkeerssituatie daardoor negatief wordt beïnvloed, is dit toegestaan.

3.7 Bijzondere manoeuvres

Dit examenonderdeel bestaat uit 4 elementen:

- voorbereidings- en controlehandelingen
- aan- en afkoppelen
- in- en uitstappen
- twee bijzondere verrichtingen.

Elk element wordt afzonderlijk beoordeeld; de totale beoordeling van dit examenonderdeel vloeit daaruit voort.

Bij de beoordeling zijn de in de Toepassing Rijprocedure B genoemde uitgangspunten onverminderd van kracht.

Lengte bepaling, als uitvoeringseis, tijdens het achteruitrijden is slechts aan de orde bij het in een rechte lijn achteruit rijden.

Vorbereidings- en controlehandelingen

Samen met de administratieve controle van de voertuigbescheiden vormt de controle van de voertuigcombinatie het element 'vorbereidings- en controlehandelingen'.

Deze handelingen (m.n. die welke een directe relatie hebben met de veiligheid) spelen, anders dan bij een examen voor de categorie B, een rol bij de beoordeling.

De administratieve controle van de voertuigbescheiden vindt plaats aansluitend op de ontvangst van de kandidaat.

Daarbij moet de kandidaat de op die bescheiden vermelde relevante gegevens juist weten te interpreteren. De te stellen vragen zijn dan ook uitsluitend daarop afgestemd.

Aan- en afkoppelen

Het aankoppelen gebeurt aansluitend op de controle van de voertuigbescheiden.

Essentieel bij de beoordeling is of dit aankoppelen op juiste en veilige wijze gebeurt.

Het is de begeleider van de kandidaat toegestaan tijdens de laatste meter bij het aankoppelen te 'gidsen'. Bij afwezigheid van de begeleider kan de examinerator dit 'gidsen' overnemen. In dat geval worden de te gebruiken tekens vooraf met de kandidaat doorgesproken.

Overige verrichtingen

Na het aankoppelen vindt de voertuigcontrole plaats. Het afkoppelen van de aanhangwagen gebeurt na terugkomst van de rijproef.

Tijdens de rijproef worden twee bijzondere verrichtingen in opdracht uitgevoerd.

Op ruime afstand van de plaats waar een bijzondere verrichting uitgevoerd gaat worden, geeft de examiner de kandidaat de bedoelingsopdracht. Vervolgens kan deze zelf bepalen op welke wijze de verrichting wordt uitgevoerd.

De kandidaat kan daarbij geheel naar eigen inzicht handelen. Indien er met de voertuigcombinatie achteruit gereden moet worden, is het toegestaan de combinatie te 'strekken' om de meest ideale rijlijn te kunnen volgen.

Tijdens de uitvoering van de verrichting waarbij met de achterzijde van de combinatie ter hoogte van een opgegeven plaats gestopt moet worden, is tussentijds uitstappen ter controle toegestaan.

Bij het in rechte lijn achteruitrijden is de lengtebepaling ook belangrijk. Een beperkte afwijking is daarbij toegestaan. Een exacte voor de afwijking wordt niet voorgeschreven. De examiner bepaalt deze in het kader van de gehele beheersing en bewuste uitvoering tijdens het achteruitrijden.

Bij het achteruit naar een laadperron rijden is het belangrijk om met de lengte van de combinatie om te kunnen gaan. De afstand tot het perron is slecht essentieel indien niet op tijd gestopt wordt.

Indien bij een bijzondere verrichting achteruit gereden moet worden, verblijft de examiner buiten het voertuig. Er wordt dan opgetreden als begeleider om met name die weggedeelten te beveiligen welke niet door de kandidaat kunnen worden waargenomen.

In die situatie moet er tussen kandidaat en examinatoreoogcontact' blijven bestaan. Ook kan het nuttig zijn de ramen open te laten zodat de kandidaat de examiner in noodgevallen kan horen.

Als de examiner buiten het voertuig verblijft kan er geen sprake zijn van juridisch bestuurderschap. Alvorens het voertuig te verlaten wordt de kandidaat daarover geïnformeerd.

Ook de verdere gang van zaken wordt daarbij doorgenomen. Zo dient de kandidaat zelf te letten op verkeer dat door hem zelf kan worden waargenomen. Hij behoort daar ook zelf op te reageren. Voorts moet gereageerd worden op de tekens van de examiner. Zodra de bijzondere verrichting is uitgevoerd en de examiner weer naast de kandidaat zit, wordt weer onder toezicht gereden. Ook dat wordt de kandidaat bekend gemaakt.

Uitgangspunt bij de beoordeling van de bijzondere verrichtingen is dat deze vloeiend en veilig worden uitgevoerd.